

România stă foarte bine la indicatorii macro, dar factorii care contribuie la PIB sunt în deteriorare

Interviu acordat Agerpres (4 august 2014)

România îndeplinește pentru prima dată toate cele cinci criterii nominale necesare pentru adoptarea euro, inclusiv inflația, și stă foarte bine și la criteriile de convergență reală către zona euro, însă pe termen lung există riscuri care pot deteriora această situație.

Toți factorii care contribuie la formarea produsului intern brut potențial sunt în degradare, respectiv capitalul, forța de muncă și productivitatea. Pentru redresarea capitalurilor este nevoie de accelerarea absorbției fondurilor europene și de măsuri de stimulare a investițiilor străine directe, forța de muncă necesită politici pro-nataliste și de imigrare eficiente, iar productivitatea nu poate crește fără o reformă de substanță în educație.

AGERPRES: Cum ar trebui să interpretăm semnalele venite din economie după prima jumătate a anului?

Valentin Lazea: Din punct de vedere macroeconomic, România stă chiar foarte bine, nu este o exagerare să spunem acest lucru pentru că iată, în luna iunie, pentru prima dată îndeplinim toate cele cinci criterii de la Maastricht, inclusiv cel referitor la inflație și, totodată, dacă ne uităm la tabloul de bord, cel cu cei 11 indicatori separați de criteriile de la Maastrich, remarcăm că România îndeplinește 10 din cei 11, ceea ce este mai bine nu doar decât Cehia, Polonia, Ungaria și alte țări central europene ci e mai bine chiar decât Suedia, și e mai bine chiar decât Lituania care, de la 1 ianuarie, va intra în zona euro. Indicatorul pe care nu îl îndeplinim nici noi, dar nicio altă țară din zonă, este cel referitor la poziția investițională externă netă care, de fapt, este suma deficitelor de cont curent acumulate în timp și care la noi este de circa 60% din PIB. Pragul pus de cei care au stabilit tabloul de bord este de 35% din PIB. Cu alte cuvinte, deficitele de cont curent cumulate în timp să nu depășească minus 35% din PIB, ori asta este imposibil nu numai pentru noi ci și pentru cehi și pentru unguri și pentru alte țări în tranziție, pentru că deficite de cont curent vor mai fi. Asta înseamnă că o țară din această zonă a lumii are nevoie să importe mai mult decât exportă, cel puțin în primii ani până își pune economia pe picioare și stocul acestei diferențe negative, de importuri mai mari decât exporturi, adunate în timp, depășește 35% din PIB pentru oricare țară. Acea țintă, de 35%, a fost mult prea ambițioasă pentru oricare țară. Dar, lăsând la o parte acest indicator, la toți ceilalți suntem înăuntrul criteriilor și mai bine decât Suedia, Lituania, și țările central europene.

AGERPRES: Care sunt riscurile care trebuie evitate astfel încât indicatorii macro să nu se deterioreze?

Valentin Lazea: Riscurile nu sunt pentru viitorul imediat, unu - doi ani, ci sunt pentru perioada mai îndelungată, pe termen mediu și lung, și aceste riscuri derivă din faptul că ingredientele, factorii care intră în alcătuirea produsului intern brut potențial, sunt în deteriorare. Cele trei ingrediente care compun PIB-ul potențial sunt următoarele: capitalul, forța de muncă și productivitatea. Să le luăm pe rând și să vedem care sunt problemele cu fiecare.

Capitalul care a intrat sub forma investițiilor străine directe în ultimii cinci ani, adică în perioada 2009 - 2013 este mult mai mic decât capitalul care a intrat în 2004 - 2008. Dacă investițiile străine în perioada 2004 - 2008 au fost, în medie, de 7,3 miliarde de euro anual, în perioada 2009 - 2013 au fost, în medie, de 2,5 miliarde de euro pe an. Cu alte cuvinte, cu aproape 5 miliarde de euro pe an mai puțin, sau, cumulat pe cinci ani, cu 25 de miliarde de euro mai puțin și asta nu se va corecta prea repede, deoarece apetitul străinătății pentru a investi în economii emergente ca România este scăzut. Ar fi putut să compenseze această lipsă de 5 miliarde de euro pe an o absorbție perfectă, sau măcar mai bună, a fondurilor europene, dar vedem că nu este cazul.

Al doilea factor, forța de muncă, este în scădere accentuată. Puțină lume a remarcat că generațiile născute între 1986 și 1990, care au împlinit 18 ani și au intrat în câmpul muncii exact în perioada despre care vorbeam, 2004 - 2008, erau, în medie, 360.000 de nou născuți pe an. În perioada 1991 - 1995 generațiile de nou născuți au fost de 250.000 în medie, pe an. Aceștia au intrat în câmpul muncii în 2009 - 2013. Așadar iată o pierdere de 110.000 nou intrați în câmpul muncii în fiecare din acești ani, deci jumătate de milion din cei cinci ani cumulați, numai din natalitate, ca să nu mai vorbim de emigrație și așa mai departe.

Să ne ducem la factorul al treilea - productivitate. Aceasta este foarte mult influențată de nivelul de educație. România are următoarea structură educațională: doar 14% din forța de muncă are studii superioare, 41% are studii medii și 45% din forța de muncă are studii de bază, sub medii, adică școala generală. Prin urmare, e clar că nu ne putem aștepta la o productivitate formidabilă cu această distribuție. Mai mult decât atât: performanțele școlii românești sunt din ce în ce mai proaste, nu mai bune. La testul PISA din 2012 (nr. - realizat de OECD), din 65 de țări intervievate, România s-a situat pe locul 45 la matematică, 49 la științe și pe locul 50 la citire și înțelegere. Ceea ce înseamnă că oamenii în țara asta nici măcar nu înțeleg despre ce se vorbește în propoziție, ceea ce este de-a dreptul dramatic. Fapt pentru care trebuie să mulțumim televiziunilor private și altor 'surse de educație'. Deci productivitatea este strâns legată de aceste elemente.

AGERPRES: Acestea sunt problemele cu factorii care alcătuiesc PIB-ul. Care sunt soluțiile?

Valentin Lazea: În ceea ce privește capitalul, soluția ar fi absorbția mai bună a fondurilor europene, crearea unui mediu, din nou, mai atractiv pentru investitorii străini ceea ce înseamnă infrastructură, funcționarea juridicului, predictibilitate financiară și fiscală, și așa mai departe. Dar, nu în ultimul rând și foarte important, o întărire a pieței de capital. Este foarte important ca Bursa de Valori București să avanseze de la stadiul actual de piață de frontieră la stadiul de piață emergentă. Pentru că, în momentul în care acest lucru se va întâmpla, toate fondurile de investiții din lume vor fi obligate să includă România în portofoliu și asta va însemna, după unele estimări, o creștere cam de 10 ori a volumului tranzacțiilor pe bursa românească. O modalitate de a atrage capital este exact înlăturarea celor opt bariere sistemice care au fost identificate de conducerea Bursei. Se pare că acestea au fost prezentate ministerelor, în special Ministrului Finanțelor, al Justiției și ASF și acolo, din câte înțeleg, au primit un tratament destul de favorabil, dar, după părerea mea, destul de încet, pentru că problema trenează de vreo cinci luni.

La forța de muncă, pentru a rezolva problema diminuării contingentului, este vorba de politici pro-nataliste, adică să fie plătite mamele sau tații care stau în concediu post natal, plus o politică a migrației inteligentă, să ne hotărâm când și de unde luăm forță de muncă (din Asia, din Republica Moldova, de ce nu chiar din Europa de Vest) care să muncească în România. O altă soluție la care vreau să mă opresc este prelungirea benevolă, după 65 de ani, a vârstei până la care oamenii să rămână în câmpul muncii. Repet, pentru cei care pot și vor să rămână în câmpul muncii: medici, profesori, dar și meseriași - croitori, pentru că nu mai avem croitori. Și pentru acest aspect este nevoie de o legislație specială.

În cazul celui de-al treilea factor, productivitatea, totul ține de școală și de reforma sistemului de educație. Și una dintre soluții, care după mine ar trebui să fie avute în vedere, este ca industria meditațiilor, în școala generală și în licee, să fie înlocuită cu ore post-clasă, în care toți elevii, nu doar cei care au bani, să stea cu profesorii și să își rezolve ce nu au înțeles la clasă, iar părinții acestora să accepte să dea școlii banii pe care îi plătesc pe meditații private, astfel încât copiii lor să vină acasă cu lecțiile făcute, așa cum se întâmplă în Finlanda, în țările nordice, acolo unde învățământul este pus la punct. Cu ajutorul unor profesori mai luminați și cu ajutorul unui minister al educației cu o viziune pe termen mai lung, aceasta ar putea fi o soluție. Altă soluție ar fi o politică pozitivă de discriminare pentru absolvenții de liceu din mediul rural cărora să li se garanteze un număr de locuri la universitățile de stat cu condiția ca aceștia să se întoarcă și să profeseze la țară, și altele asemenea. Sunt multe lucruri care se pot face în domeniul învățământului, totul este să existe voință în acest sens.

AGERPRES: În privința învățământului mai există și problema finanțării. Aceasta cum se rezolvă?

Valentin Lazea: Dacă ne uităm strict la cât cheltuie statul, 4% sau sub 4% din PIB, pare insuficient, dar dacă ne uităm la cât cheltuie statul împreună cu părinții, care mai dau cam 1% din PIB, și dacă părinții ar putea fi convinși să dea acei bani nu sub formă de

meditații private ci, hai să îi zicem, meditație publică, atunci s-ar duce procentul spre 5% din PIB. Soluțiile despre care vorbesc eu nu presupun neapărat un efort suplimentat din partea statului ci un efort de inventivitate și de soluții creative. Pentru că știu că statul nu o să prea poată să aibă bani în plus, în perioada următoare.

AGERPRES: Indicatorii macro arată bine, dar veniturile populației rămân reduse. Cum se explică această situație?

Valentin Lazea: Cât timp vom avea o populație cu structura educațională de care am vorbit, nici nu ne putem compara cu salariile din Vestul Europei. Pentru că firmele vor plăti în funcție de productivitate. Acesta este adevărul trist pe care nimeni nu vrea să îl recunoască. Deci cheia creșterilor salariale este în educație. Câți dintre tinerii care astăzi termină liceul știu despre acest lucru? Pentru că ei sunt fericiți a doua zi după ce nu au luat BAC-ul să se ducă să se înscrie la șomaj să devină asistați social. Din chiar prima zi a vieții lor active, ei devin asistați social. Tot modelul pe care societatea îl promovează, ba chiar îl și legiferează, pentru că la 18 ani devii eligibil pentru a fi asistat social este acesta: 'nu vă impacientați prea mult cu învățătura pentru că există alte căi mai ușoare de a face rost bani și, la 18 ani, dacă nu reușiți pe calea învățăturii o să primiți niște bănuți și vedeți apoi cum vă mai descurcați'. Așadar, până nu rezolvăm motivația, încât fiecare să simtă că îi arde pământul sub picioare dacă nu învață și că numai așa va putea să câștige salarii, despre ce vorbim în țara asta, despre ce creșteri salariale și pretenții de a avea mai mulți bani?

În rest, România urmează, la o distanță de 5 - 6 ani, calea pe care au urmat-o Polonia, Cehia, Ungaria, adică au devenit atelierul de fabricație al Germaniei, Austriei și al altor țări vest europene. Ceea ce face parte din normalitatea lucrurilor. Pe măsură ce vom evolua și tehnologic și din punct de vedere al educației, se va muta lanțul acesta de producție înspre Turcia, Asia și așa mai departe și ramuri din ce în ce mai bine plătite vor veni aici. Numai că noi astăzi, cum spuneam, suntem la 5 - 6 ani în urma țărilor central europene și urmăm acest drum. Dacă, însă, nu facem aceste eforturi pe calea educației, adică să bagi în mintea celor de 18 ani că prin învățătură vor câștiga bani și nu prin șmecherie, până atunci nici de acest lanț de le Est la Vest nu putem fi siguri.

AGERPRES: Ce părere aveți despre faptul că există instituții de învățământ superior care permit înscrierea absolvenților de liceu fără diplomă de bacalaureat, cu condiția să o obțină până la finalizarea studiilor?

Valentin Lazea: Este, din nou, o formă de depreciere a învățământului. Prin urmare, deprecierea educației are loc la toate nivelurile. De la acest exemplu până la doctoratele care se iau cu mită și așa mai departe. Elevii sau studenții văd că totul este doar un talcioc la care se tranzacționează diplome, și, în esență, ceea ce înveți nu are niciun rost, face parte din același scenariu. În vremea comunismului se spunea 'noi ne facem că muncim și ei se fac că ne plătesc'. Acum se poate spune 'noi ne facem că

învățăm, iar ei se fac că ne dau diplome'. Deci tot sistemul de valorizare este de pus în discuție.

AGERPRES: Revenind la indicatorii macroeconomici, am văzut execuția bugetară pe primele șase luni din 2014. Avem un deficit bugetar de 0,5% din PIB, dar o scădere semnificativă a investițiilor publice. Cum ar trebui să interpretăm aceste date?

Valentin Lazea: Cu acest deficit de 0,5% din PIB suntem confortabili pe drumul de a obține ținta de 2,2% din PIB pentru anul acesta. Problema este pentru anul viitor, de a ajunge la 1,4% din PIB, care este echivalent cu obiectivul pe termen mediu al României. Eu cred că ele pot fi atinse, dar trebuie să ne înțelegem asupra unui lucru mai înainte de toate: ceea ce se întâmplă în România în materie de fiscalitate nu este altceva decât un mers spre europenizare, care face parte din ordinea firească a lucrurilor. În toate domeniile din România, mai cu scrîșnet, mai cu plângeri, mai cu lacrimi, mersul este spre europenizare. Și în fiscalitate, și în energointensivitate, și în comasarea terenurilor agricole, și în educație. Problema este că în țara asta factorii decidenți, în loc să înțeleagă încotro se îndreaptă lucrurile și să se pună proactiv în frunte și să meargă în acel sens, ei se pun de-a curmezișul și, din cauza asta, tot ce trebuie să facem, până la urmă facem, dar cu scrâșnete și cu lacrimi.

Fac o paranteză cu energointensivitatea. Toată lumea ar trebui să știe că România are, încă, de 2,5 ori mai multă energie consumată pe unitatea de produs intern brut. Deci suntem de 2,5 ori mai ineficienți. Slavă domnului, s-au făcut în ultimii ani niște progrese cu energia verde, cu energia eoliană, pentru ca acum lobby-ul marilor consumatori de energie, atâția câți au mai rămas, să se pună de-a curmezișul și să spună că nu mai plătesc. Și Guvernul a cedat: 'da, cei care consumă mai multă energie să plătească mai puțin și cei care consumă mai puțin să plătească mai mult'. Prin urmare, exact o inversare a ceea ce este mersul firesc spre o normalitate europeană. Se va face până la urmă, dar, din nou, cu greu și împotriva vântului, și cu frustrarea celor corecți.

La fel și în fiscalitate! Ce înseamnă o fiscalitate europeană? Înseamnă o fiscalitate în care impozitul pe clădiri și pe terenuri să fie la un nivel mult mai mare decât este în România, unde este un nivel simbolic, în care contribuțiile sociale /CAS/ să fie reduse, dar să fie plătite de toată lumea. Și aici presa are un mare rol, pentru că de câte ori a venit un guvern și a propus ca ziaristii și actorii și liber profesioniștii să nu mai aibă beneficiul de a nu plăti, actorii au ieșit în grevă, ziaristii au reacționat puternic, și nici un guvern nu își asumă opoziția publică făcută de ziaristi, actori și liber profesioniști de a schimba legislația în domeniu.

Deci, hai să vedem care este valul mare și să nu ne mai punem împotriva lui ci să mergem cu el. Reducerea de CAS de 5 puncte procentuale ar putea fi acoperită ușor dacă toată lumea ar plăti. Și Consiliul Fiscal a făcut acest calcule. Tot europenizare va fi, la un moment dat, dar acum vorbesc despre lucruri tabu, renunțarea la cota unică și trecerea la cotă progresivă, care se va face, chit că nu place lumii, chit că vor fi

scandaluri, dar sunt niște costuri care trebuie plătite pentru europeanizarea acestei țări. Cum este și cu comasarea terenurilor agricole și cu multe alte lucruri.

Cât privește investițiile, există o mare problemă, aceea că sunt primele sacrificate atunci când este nevoie de reducerea deficitului. Din păcate, modelul acesta se perpetuează. Este adevărat că, la noi, cele mai multe decizii de investiții nu se iau în urma unei analize cost - beneficiu. Multe din ele se fac pe presiune locală, politică, deci nu au neapărat o analiză cost - beneficiu în spate. Și, atâta timp cât acest lucru se întâmplă, poate că nici nu este un păcat atât de mare că nu se realizează. Păcat este, însă, de investițiile mari, strategice, acelea în infrastructură, care ar trebui să respecte un anumit orar. Și aici suntem în mare întârziere și cu șoselele, mai ales cu căile ferate, și pe partea de investiții în energetică, mă refer la hidrocentrala Tarnița și la centrala nucleară, grupurile trei și patru.

Măcar un pas bun înainte a fost făcut când s-a stabilit lista celor 20 de investiții strategice pe care a prezentat-o ministrul Voinea. Înțeleg că a stârnit mari nemulțumiri acea listă, pentru că cei care nu s-au regăsit pe ea au început să o critice. Dar, din nou, așa trebuie procedat: faci o listă scurtă și te ții de ea. Eu sper ca măcar cele 20 de obiective, deși nu am văzut cifrele, să rămână finanțate după rectificarea bugetară, chiar dacă următoarele 2.000 sau 20.000 de obiective rămân fără finanțare.

AGERPRES: Potrivit Consiliului Fiscal, gradul de încasare la TVA este de numai 40%. În acest caz care ar fi soluțiile pentru reducerea fenomenului?

Valentin Lazea: Pe partea de încasare sunt mai multe decizii greu de luat din punct de vedere politic. O primă decizie este trecerea la un sistem electronic și informatizat complet. Asta înseamnă că un mare număr din cei peste 20.000 de la Ministerul Finanțelor își vor pierde slujba, pentru că, având un sistem electronic și cu introducere rapidă, câteva mii de salariați își vor pierde postul. Dar, acesta este prețul care trebuie plătit. Astfel, se va putea urmări de mai puțini oameni și în timp real această încasare și, la fel de repede, se va putea ști cine nu a plătit.

Al doilea lucru care, iarăși, este incorect politic de spus este că ar trebui revăzută legea finanțării partidelor politice. Pentru că, așa cum este ea astăzi făcută, un partid politic de anvergură națională nu are voie, teoretic, conform legii, să primească mai mult de patru milioane de euro echivalent pe an. Or, dacă nu vom renunța la ipocrizie și nu vom admite că nu are cum un partid să trăiască cu patru milioane de de euro pe an, care sunt banii pe care îi cheltuiește un milionar român într-un an, până nu vom renunța la această ipocrizie și nu vom schimba legea finanțării partidelor politice, sigur că sunt deschise tot felul de porțițe la combinații la abuzuri. Nu este în neregulă ca o persoană fizică sau o întreprindere să sponsorizeze un partid politic atâta timp cât o face transparent. Această sponsorizare, însă, nu trebuie să coincidă, de partea cealaltă, cu neplata taxelor. Nu este nimic în neregulă să sponsorizeze transparent unul, două sau 'n' partide în același timp, atâta timp cât persoana respectivă își plătește și taxele. Deci, este vorba de renunțare la ipocrizie, ceea ce se face greu în societatea românească.

AGERPRES: Reducerea CAS cu cinci puncte procentuale, în cazul în care se va aplica, ce efecte va produce în timp?

Valentin Lazea: Dacă această măsură este parte a europeanizării fiscalității și dacă la anul se vor lua măsuri de compensare de genul celor menționate de mine, respectiv impozite mai mari pe locuințe sau extinderea bazei de impozitare a CAS-ului sau reducerea evaziunii fiscale, efectul va fi benefic. Aceste lucruri, după părerea mea vor trebui urmate! Mai devreme sau mai târziu tot vom trece prin aceste faze, însă important este ca publicul, chiar cei care urmează să piardă din aceste măsuri, să nu se mai pună de-a curmezișul pentru că tot acolo vom ajunge. Important este dacă vom ajunge acolo mergând cu istoria sau dacă ajungem cu spatele la istorie.

AGERPRES: Cum apreciați obiectivul stabilit de autorități cu privire la adoptarea euro în 2019?

Valentin Lazea: Este o țintă ambițioasă, după cum spune guvernatorul BNR. Dar ceea ce este important de spus este că stăm bine la criteriile nominale, dar stăm prost la criteriile structurale sau reale: energointensivitatea crescută, productivitatea scăzută, educația slabă, neconsolidarea terenurilor agricole. Întrebarea este cât de repede se poate apuca un guvern, oricare al fi el, să rezolve toată această listă lungă de probleme structurale.

AGERPRES: Istoria recentă ce ne spune referitor la acest aspect?

Valentin Lazea: Istoria recentă ne spune că atunci când a existat un obiectiv major, precum acela dintre 2000 și 2007, de aderare la Uniunea Europeană, la care toată clasa politică a subscris, fără ca guvernele să se atace la fiecare colț de stradă pentru măsurile luate, s-a putut. Sigur că nu complet, nu perfect, dar s-a putut. Istoria ne spune și albe și negre, depinde ce vrem să luăm din această istorie.

AGERPRES (AS - autor: Ana-Maria Vasile, editor: Andreea Marinescu)